

СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ПРОФЕСІОНАЛА — ФАЗА ОПТАЦІЇ

Звертається увага на особливості стадії оптації у професіоналізації особистості. Спираючись на досвід своєї діяльності, автор обґрунтовує ідею про те, що допомога у становленні особистості на фазі оптації потребує спеціальної організації діяльності підлітків та молоді, що містить у собі, насамперед, отримання знань про себе (образ «Я»), а вже потім — про світ професійної праці.

Однією із форм практичної реалізації цієї ідеї є введення розробленого автором факультативного курсу «Основи самовизначення особистості», ключові поняття якого — формування Я-концепції, рефлексії, відповідальності за свій вибір.

Ключові слова: професіоналізація, фаза оптації, підлітковий вік, сенситивний період, джерело розвитку особистості, отримання знань про себе, самоактуалізація, рефлексія, готовність підлітків до самовизначення, особистісний план.

Постановка проблеми

Вступ. Сучасна психологічна наука розглядає професіоналізацію як цілісний, безперервний процес, в основі якого лежить комплекс механізмів, що розвиваються, взаємодіють між собою, послідовно змінюючи один одного. Багатоступеневість та багатоплановість цього процесу як в аспекті його об'єктивного, так і в аспекті суб'єктивного змісту відзначають багато авторів (А. Бодалєв, В. Бодров, І. Вачков, Ж. Вірна, Д. Завалішина, Є. Клімов та ін.).

Аналіз останніх досліджень. Концепції професіоналізації, якщо розглядати їх з погляду співвідношення професійного й особистісного, зводяться до двох основних підходів. Один з них (представники Є. Клімов, Е. Зеєр, Н. Пряжніков та ін.) трактує процес професіоналізації через проблему професійної відповідності, пов'язуючи умову ефективного освоєння професії з існуванням у людини відповідного набору задатків та здібностей. Другий підхід (С. Рубінштейн, В. М'ясищєв, Б. Ананьєв, Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонт'єв та ін.) визначає особистість як творця своєї професійної діяльності, а процес становлення професіонала у цьому контексті розглядається як саморозвиток людини протягом усього життя.

У такому розумінні професіоналізація стає способом буття людини, суттю її суб'єктності — тобто джерелом розвитку особистості є сама особистість, її активність, самостійність, творчість, ініціативність, відповідальність.

Мета статті — обґрунтувати доцільність спеціального курсу на стадії оптації, який має стати основою для подальшого саморозвитку людини протягом усього її життя.

Виклад основного матеріалу

Звідси впливають і два різних погляди на таке поняття, як професійна активність суб'єкта праці. Традиційно у психології провідною (а в деяких випадках і єдиною) формою професійної активності суб'єкта праці розглядається професійна діяльність. Однак, якщо звернутися до досліджень професійного становлення особистості, що були проведені вітчизняними та зарубіжними психологами (А. Маркова, Е. Зеєр, Є. Клімов, Д. Сьюпер та інші), то неважко помітити, що суб'єкт праці виконує не лише професійну діяльність, він здійснює й інші форми професійної активності: пошук і вибір професії,

первинну професійну адаптацію, навчально-професійну діяльність тощо. Незважаючи на все розмаїття форм та видів професійної активності суб'єкта праці, всі вони мають принципово спільну структуру, яку можна подати у формі психологічної функціональної системи діяльності, орієнтованої на розв'язання конкретної професійної задачі або задачі професійного становлення. Ця система описується у поняттях мотиву та мотивації, цілепокладання та цілездійснення, плану та планування тощо. Виокремлені форми активності є провідними для конкретних стадій, періодів та фаз професіоналізації. Вони забезпечують формування відповідних новоутворень суб'єкта праці і, забезпечивши розв'язання конкретної задачі, послідовно змінюють одна одну. Однак така форма активності як планування, вибудова та регуляція професійної кар'єри, виникаючи на початкових етапах професіоналізації, реалізується й на усіх наступних, паралельно з провідними або парціальними формами професійної активності, і створює з ними ієрархічні відносини. Психологічну основу такої форми активності суб'єкта праці становить професійне самовизначення.

При першому підході конкретно процес професіоналізації починається, як правило, у юнацькому віці з вибору відповідного професійного навчального закладу чи місця роботи, а в ідеалі — максимум за рік до цього, через профконсультування та профдіагностику. Саме такий підхід і є характерним для сучасної шкільної практики. Інший підхід, що спирається на факт внутрішньої детермінації професійного самовизначення особистості, незважаючи на свою глибоку наукову розробленість, ще не посів належного місця у психологічному супроводі навчально-виховного процесу у загально-освітніх школах, гімназіях, ліцеях. Можливо, це закономірно, оскільки школа лише стає на шлях гуманістичної орієнтації та особистісного підходу, у відповідності з якими розвиток «внутрішньої активності особистості» (у термінології Г. Костюка) здійснюватиметься у безпосередньому зв'язку із власною роботою учня з самоактуалізації, саморозвитку, самовдосконалення [2, 47]. В такому разі процес професіоналізації (або точніше: пропедевтика професіоналізації) має починатися набагато раніше, охоплюючи, насамперед, періоди підлітковості та ранньої юності, тобто той період, який низка авторів відносять до фази (стадії, періоду) оптації (Е. Зеєр, Є. Клімов та ін.).

Детально градацію періодів професійного життя особистості розробив Д. Сьюпер, з яких виокремимо такі стадії [1, 104]:

1. Стадія пробудження (від народження до 14 років) – Я-концепція особистості розвивається завдяки ідентифікації зі значущими дорослими: у фазі фантазії (4–10 років) домінують дитячі потреби, професійні ролі програються у фантазії; у фазі інтересів (11–12 років) формуються професійно значущі переваги; у фазі можливостей (13–14 років) апробуються індивідуальні здібності, з'являються уявлення про професійні вимоги та зміст професійної освіти.

2. Стадія дослідження (15–24 роки) – індивід намагається випробувати себе в різних ролях при орієнтації на свої реальні професійні можливості: у тентативній фазі (15–17 років) робиться попередній професійний вибір, що випробовується у фантазії чи реальності, в аспекті цього досвіду оцінюються власні якості; у фазі переходу (18–20 років) відбувається спроба реалізації Я-концепції у різного роду відносинах (зокрема, у професійних); у фазі апробації (21–24 роки) ведеться пошук поля діяльності у професійному житті та реалізація професійних можливостей.

Далі слідує стадія консолідації, збереження, спаду, розгляд яких виходить за межі цієї статті.

Сучасна соціально-економічна ситуація в нашій країні значно підвищила вимоги до професіонала на ринку праці. Підприємства й організації відчувають потребу в молодих фахівцях, які були б здатні не лише відповідати вимогам професійного середовища, а й були спрямовані на досягнення високих стандартів у своїй професійній діяльності, на постійний професійний розвиток, тобто — на професійний успіх.

До проблеми успішної людини, досягнення нею особистісних і суспільно значущих результатів зверталися філософи, соціологи, психологи, педагоги. Різними школами та напрямками проблема успіху розглядалася крізь призму таких понять, як: сенс життя, цінності, активність, воля, діяльність та ін. У розумінні одних авторів спрямованість особистості на досягнення успіху обумовлена генетично заданими, потенційними, нерозкритими джерелами активності. Інші зосереджують свої зусилля на розробці технологій, що спрямовують на формування якостей або моделей поведінки успішної людини, применшуючи значущість суб'єктивних факторів. На наш погляд, найпродуктивнішим має бути підхід, в якому враховуються як особистісні, так і соціальні детермінанти успішної діяльності. Започаткований С. Рубінштейном, О.Леонтьєвим та іншими вітчизняними психологами діяльнісний підхід спирається на ідею про те, що психіка людини розвивається, насамперед, на основі практичної діяльності. Саме з таких позицій С. Рубінштейн розкриває співвідношення зовнішнього впливу й внутрішніх умов психічного розвитку людини [9]. Більше того, С. Рубінштейн пов'язує успішність людини з її творчістю: у творчості твориться й сам творець, і є тільки один шлях для створення великої особистості: велика робота над великим творінням. Особистість тим значніше, чим більша її сфера дії, той світ, в якому вона живе [10, 106]. Лише при такому широкому й багатобічному підході до діяльності можна розкрити її формувальну, творчу роль у розвитку людини, досягненні нею високих соціально-професійних стандартів.

На наш погляд, вік підлітковості та ранньої юності є сензитивним з погляду на формування психологічної готовності учня до вибору професії. Дійсно, більшість науковців, які досліджували цей віковий період, пов'язують його з активним формуванням самооцінки, підвищенням її ролі в регуляції поведінки, з інтересом до своєї особистості й особистісними якостями інших людей, з міжособистісними взаєминами та смислом людської активності, з потягом до самозміни та самовиховання — тобто з процесами, що характеризують суб'єктивний розвиток особистості. Більшість учнів у цей період виявляють інтерес до обговорення свого майбутнього, «примірюють» себе до різних професій. Навчальні інтереси в цьому віці часто пов'язуються з мріями про професійне майбутнє. Отже, підготовка до життя, до праці, свідомий та відповідальний вибір і планування професійного шляху — основні задачі цього етапу.

Крім загальнонавчальних прийомів та методів профорієнтації учнів цієї вікової категорії, виокремимо такі напрями психолого-педагогічного впливу, як: формування адекватної самооцінки, розвиток когнітивних здібностей, формування комунікативних навичок, озброєння інструментарієм для самоаналізу своїх особистісних особливостей.

Якщо говорити про стадію пробудження, то індивідуальні психологічні здібності виступають як передумова формування професійних здібностей. Центральним особистісним новоутворенням підліткового періоду є становлення нового рівня самоусвідом-

лення, Я-концепції, що виявляється у прагненні зрозуміти себе, свої можливості та особливості, свою схожість з іншими людьми і свою відмінність — унікальність і неповторність [7].

Але на цьому етапі підлітку властиві нестійкість емоційного стану, недостатній рівень самосвідомості, здебільшого — неадекватна самооцінка. Мотиваційний компонент є основним у формуванні професійної самосвідомості підлітка, але мотиви вчинків і почуттів навіть дорослої людини нерідко важко усвідомлювані. Також й інші характеристики особистості (темперамент, характер, здібності, спрямованість, здатність до самоорганізації своєї діяльності тощо) не актуалізуються для підлітка на належному рівні. Вивчення базового симптомокомплексу підліткового та раннього юнацького віку [6] свідчить про такі новоутворення, як: усвідомлення ролі школяра, прагнення до самостійності, домагання ролі дорослого, уміння співпереживати, які, в свою чергу, мають супутні симптоми: старанність, уміння співпрацювати, переживання власних успіхів чи невдач, оптимізм, гордість за власні досягнення, відповідальність, організованість. І водночас мають нестійку динаміку такі симптоми, як: відвертість, упертість як наполегливість, уміння самооцінювати, уміння самоконтролю, вимогливість. Цьому є об'єктивні причини, серед них — орієнтація «педагогів на засади когнітивної парадигми, метою якої є забезпечення знань, умінь і навичок учнів з будь-яких предметів. Реалізація ж положення людини як вищої цінності і свободи особистості передбачає переорієнтацію педагогів на засади креативно-педагогічної парадигми, яка визначає за мету виховання творчої (креативної) особистості» [11, 18].

Як пише А. Сологуб, «...освітяни у практичній діяльності фактично створюють штучні перешкоди реалізації наданню умов свободи діяльності та самоорганізації учнів.... Саме з цих причин вони <учні. І.Є.> знімають з себе відповідальність за результати особистісної діяльності...» [11, 18]

Як вище вже було сказано, для успішної професіоналізації важливими є багато якостей особистості, і не тільки самоорганізація. З власного досвіду автора можна навести і такий приклад: у ліцей інформаційних технологій, що має на меті роботу з обдарованими учнями (профільне навчання за напрямками «Математика та основи інформатики», «Інформаційні технології та програмування», «Фізика, техніка, основи математики та моделювання»), вступають до восьмого класу учні, у яких передбачається здебільшого абстрактно-символьний тип мислення. [4, 102]. Але за результатами психологічного діагностування у дев'ятому класі переважають наочно-образний та словесно-логічний типи мислення. Тобто, якщо ліцейісти обирають вищезгадані профілі навчання (фактично, професіоналізації), їм необхідно усвідомлювати, наскільки їхній тип мислення відповідає обраному ними профілю.

З цього можна зробити висновок, що актуальною є допомога особистості, яка формується, у самовизначенні, розумінні своїх властивостей, здібностей, виявлення власного потенціалу, зони найближчого розвитку та осмислювання віддаленої перспективи. Інструментом для цього є рефлексія, і саме підлітковий вік є сенситивним для її формування та розвитку. Як визначають дослідники підліткової рефлексії (наприклад, В. Долженко [3]), стихійно сформована здатність до рефлексії недостатня, необхідна робота з її розвитку в підлітковому віці.

Будь-який психологічний аналіз підліткового віку визнає необхідність розгляду рефлексії, але в аналізі літератури проглядається слабка розробленість специфічності

цього феномену [3]: різні автори відносять її то до особистісних якостей (Е. Шпрангер, Л. Виготський), то до потреб підлітка (Л. Божович), то до мисленневих дій (В. Слободчикова, Г. Цукерман), то розглядають як механізм роботи самосвідомості (Д. Фельдштейн). Останній погляд поділяють й інші психологи (В. Мухіна, К. Хвостов). Л. Виготський підкреслював інтегративний характер цього новоутворення, а німецький психолог Е. Шпрангер взагалі вважав рефлексію єдиним новоутворенням підліткового віку.

Формування рефлексивних умінь має велике значення для розвитку учнів, оскільки рефлексія: 1) приводить до цілісного уявлення про цілі, зміст, форми, способи і засоби своєї діяльності; 2) дає можливість критично поставитися до себе та своєї діяльності у минулому, теперішньому і майбутньому; 3) робить людину суб'єктом своєї активності.

Відзначимо, що теорії вчених щодо досягнення високих результатів у діяльності знаходили певне практичне втілення в різних педагогічних системах. Наприклад, ідея створення ситуації успіху тією чи іншою мірою визначена в концепціях Я. Коменського, Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Ф. Дістервега, К. Ушинського. Але ще до кінця минулого сторіччя ідея успіху особистості в діяльності обмежувалася розробкою лише окремих методичних прийомів, та й ті були підпорядковані дидактичним завданням. І тільки в останні роки формування спрямованості особистості на досягнення нею найкращих особистісних і суспільно значущих результатів, на самоактуалізацію і самовдосконалення впродовж усього життя виділилося в окрему виховну задачу, яка теоретично розробляється в працях І.Беха, Ш.Амонашвілі та інших, і яка ще дуже повільно входить у виховну практику.

Як зазначає І. Бех, «...розвиненою особистістю можна вважати ту, яка досягла найвищого рівня духовного освоєння навколишнього світу. Вона на однаковому рівні мусить освоїти і свій внутрішній світ, який часто для неї буває закритим. Тому слід формувати у вихованця здатність до чимраз більшої відкритості самому собі, а також до наближення до найсуттєвішого у собі» [8, 9].

Змістовний аналіз визначень поняття «особистість» авторів, ознак особистості та порад у роботі психолога з людиною наведено у статті В. Рибалки «Сукупна атрибутивна формула особистості. Орієнтир для розвитку персонологічного мислення психолога і педагога» [8]. Автор мав на меті на базі проведеного аналізу скласти рекомендації щодо соціалізації та психічного розвитку учнівської молоді, що, безумовно, тісно перетинається з професіоналізацією. Серед проаналізованих ознак перші дві позиції посідають такі, як соціалізація та творчість, також до цього списку входять індивідуальність, діяльність та ін. Згадані ознаки мають безпосереднє відношення до процесу професіоналізації. Автор вказує: «... процес соціалізації базується на поєднанні внутрішніх, особистісних ресурсів людини із зовнішніми, власне суспільними, і тому робота над ним потребує комплексного суспільно-особистісного підходу».

Досвід доводить: якщо в старших класах і надалі домінуватиме засвоєння знань, а розвиток особистості (зокрема процесу створення внутрішньої мотивації) відставатиме, то психологічне дорослішання учнів йтиме повільно. І навпаки – увага до формування особистісних якостей стимулює вдосконалення пізнавальної діяльності школяра, бо мотивація є не тільки стимулятором учіння, а й результатом сприйняття учнем ефективності особистого учіння.

З 2009–2010 навчального року у ліцеї інформаційних технологій у Дніпропетровському національному університеті ім. О. Гончара ведеться факультативний курс

«Основи самовизначення особистості» для ліцеїстів восьмих та дев'ятих класів. Курс введено згідно з «Концепцією профільного навчання у старшій школі», де вказується, що допрофільна підготовка здійснюється «у 8–9 класах з метою професійної орієнтації учнів, сприяння вибору ними напряму профільного навчання у старшій школі. Форми реалізації допрофільної підготовки: поглиблене вивчення окремих предметів на диференційованій основі; введення курсів за вибором, профільна орієнтація, інформаційна робота тощо» [5]. Там же зазначається, що профільна орієнтація спрямована на «надання психолого-педагогічної допомоги учням у прийнятті рішення щодо вибору профілю навчання та створення умов для готовності підлітків до соціального, професійного і культурного самовизначення в цілому» [5].

Курс не передбачає передачі учням тієї чи іншої суми академічних знань з психології як науки, а спрямований на актуалізацію ліцеїстами знань про себе, визначення власної позиції по найважливіших життєвих питаннях і власних методів досягнення своїх цілей у житті. Основний акцент зроблено на особистісному самовизначенні, самоусвідомленні, самооцінці, виборі подальшого освітнього шляху, профілю навчання, відповідальності за свій вибір.

Ця мета відповідає вимогам соціалізації, яку «...можливо запустити, спрямувати і стимулювати суспільними зусиллями, однак її подальший поступ буде зумовлений діяльністю особистості (зокрема в об'єднанні з іншими особистостями) на засадах самовизначення і самореалізації...» [8, 10]. Коли йдеться про самовизначення, то психолог, звісно, має ініціювати цей процес, вплинути на нього, а надалі людина, якщо бажає бути успішною у своєму житті, повинна сама докладати зусиль, тобто бути у певному розумінні «сама собі психолог». Тому «формування вихідної інтелектуальної мотиваційно-сислової установки на сприйняття і розуміння людини як особистості в усій її динамічній складності...» [8, 11] цілком справедливо можна віднести не тільки до задач психолога, а також і для подальшої роботи людини над собою, бо «соціалізація в умовах розвинутого суспільства спирається на самовплив з боку самої особистості...» [8, 10].

У підлітковому віці здійснюється найважливіша для людини перебудова самосвідомості: розрив дитячих уявлень про себе («Я – ідеальне») і «Я – реального». Виникає «Я – оцінювальне».

У зв'язку з особливою значущістю однолітків у цьому віці найпродуктивнішою формою розвивальної роботи з підлітками є групова.

Група полегшує процеси саморозкриття й самопізнання; ці процеси не можуть бути повними без участі інших людей; відкриття себе іншим і відкриття себе самому собі допомагають зрозуміти себе і підвищити упевненість в собі.

Дещо детальніше про організацію факультативного курсу «Основи самовизначення особистості» у ліцеї інформаційних технологій при ДНУ ім. О. Гончара. Структура заняття фактично складається з трьох компонентів. 1) Пропедевтична частина. Учням надсилається матеріал (текст, презентація, ілюстрації, посилання на відеофрагменти, що актуалізує для них тему наступного заняття. Це легко організувати завдяки впровадженню у ліцеї єдиного інформаційного простору Live@Edu, — у кожного учня є своя поштова скринька, але можна надсилати матеріал відразу усім учням обраного класу. 2) Безпосередньо заняття, більша частина якого проходить з елементами тренінгу, під час якого ліцеїсти мають змогу пройти тестування на комп'ютері, що надає їм можливість відразу побачити свої результати (якщо необхідно, частину ре-

зультатів, що їм не повідомляють, програма зберігає у закодованому вигляді). Результати тестування та матеріал для подальшої рефлексії учні зберігають у свою особисту теку та мають змогу відразу надіслати собі на електронну пошту. Заняття проводиться з групою кількістю не більше за п'ятнадцять ліцеїстів, що відповідає вимогам тренінгових занять. Тестування здебільшого займає не більше як п'ять – десять хвилин, зокрема і за браком часу. Діагностичний інструментарій підібрано таким чином, щоб мотивувати підлітка до самопізнання, і, якщо є зацікавленість, він може звернутися до психолога за індивідуальною консультацією та проведенням додаткового тестування. 3) Рефлексія — домашнє завдання. Ліцеїст опрацьовує результати заняття, відповідає на питання, накопичує цей матеріал на своєму комп'ютері.

Результати роботи за факультативним курсом оформлюються ліцеїстом у електронному портфоліо, яке має назву «Особистісний план» та складається з усіх результатів тестування, що їх отримував ліцеїст, відповідей на запитання, необхідних ілюстративних і змістовних матеріалах та саморефлексії.

Висновки

Допомога у становленні особистості професіонала на фазі оптації потребує спеціальної організації діяльності підлітків та молоді, що містить у собі, насамперед, отримання знань про себе (образ «Я»), а вже потім — про світ професійної праці; власне, процес професіоналізації починається зі співвідношення знань про себе і знань про професійну діяльність. Ці компоненти є основними складовими процесу професійного самовизначення на етапі вибору професії. Необхідно сприяти усвідомленню підлітками та молоддю власної позиції та прийняттю відповідальності за власні рішення. Такий підхід відповідає концепції професіоналізації, коли джерелом розвитку особистості є сама особистість, її активність, самостійність, творчість, відповідальність. Тобто метою-орієнтиром тут є не вибір конкретної професії, а створення внутрішніх умов професійного самовизначення (розвиток позитивного образу «Я», здатність спиратися на себе, тобто відноситися до себе як суб'єктові власного життя й уміти здійснювати вибір).

Процес становлення професіонала у цьому контексті може ініціюватися ще у підлітковому віці на спеціальних курсах, подібним вищеназваному, і має стати основою для подальшого саморозвитку людини протягом усього її життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волянюк Н. Ю. Психологія професійного становлення тренера: моногр. / Н. Ю. Волянюк. — Луцьк : Волинська обл. друкарня, 2006. — 444 с.
2. Выготский Л. С. Собрание сочинений: в 6 т. / Л. С. Выготский ; под ред. Д. Б. Эльконина. — М. : Педагогика, 1984. — Т. 4 «Детская психология». — 432 с.
3. Долженко В. В. Особливості становлення рефлексії в підлітковому віці / В. В. Долженко // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. пр. ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України ; ред. С. Д. Максименко. — 2009. — Т. 11, ч. 6. — С. 145–155.
4. Євстаф'єва І. Г. Психологічна підтримка навчально-виховної роботи з обдарованими дітьми в умовах ліцею інформаційних технологій / І. Г. Євстаф'єва // Виховання обдарованої дитини: наук.-метод. посіб. ; ред. Н. Б. Гонтаровська. — Дніпропетровськ : Інновація, 2012. — С. 100–103.

5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.09.09 р. № 854 «Про затвердження нової редакції Концепції профільного навчання в старшій школі» [електронний режим]. — Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/ser_osv/4827.htm

6. Поліщук В. М. Вікові кризи в підлітковому та юнацькому віці: базові симптомокомплекси: монографія / В. М. Поліщук. — Суми : Університет. книга, 2012. — 478 с.

7. Практическая психология образования: учебник для студ. высших и средних спец. учеб. заведений / под ред. И. В. Дубровиной. — М. : Сфера, 2000. — 528 с.

8. Рибалка В. В. Сукупна атрибутивна формула особистості. Орієнтир для розвитку персонологічного мислення психолога і педагога / В. В. Рибалка // Психолог. — 2013. — № 5. — С. 2–8.

9. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. — СПб. : Питер, 2000. — 646 с.

10. Рубинштейн С. Л. Принцип творческой самодеятельности / С. Л. Рубинштейн // Вопросы психологии. — 1986. — № 4. — С. 101–109.

11. Сологуб А. І. Самоорганізація – засіб саморозвитку та самовиховання учня / А. І. Сологуб // Виховання обдарованої дитини: наук.-метод. посіб. ; ред. Н. Б. Гонтаровська. — Дніпропетровськ : Інновація, 2012. — С. 17–21.

Евстафьева И. Г.

СТАНОВЛЕНИЕ ЛИЧНОСТИ ПРОФЕССИОНАЛА — ФАЗА ОПТАЦИИ

Обращается внимание на особенности стадии оптации в профессионализации личности. Опираясь на опыт своей деятельности, автор обосновывает идею о том, что помощь в становлении личности на фазе оптации требует специальной организации деятельности подростков и молодежи, включает в себя, прежде всего, получение знаний о себе (образ «Я»), а уже потом — о мире профессионального труда.

Одной из форм практической реализации этой идеи является введение разработанного автором факультативного курса «Основы самоопределения личности», ключевые понятия которого — формирование Я-концепции, рефлексии, ответственности за свой выбор.

Ключевые слова: *профессионализация, фаза оптации, подростковый возраст, чувствительный период, источник развития личности, получения знаний о себе, самоактуализация, рефлексия, готовность подростков к самоопределению, личностный план.*

Yevstafyeva I. G.

DEVELOPMENT OF SPECIALIST'S PERSONALITY THE OPTATION STAGE

Draws attention to the particular stage of optation in the professionalization of the personality. Drawing on the experience of their own activities, the author substantiates the idea that the aid in the development of personality in the stage of optation not only requires a special organization of adolescents and youth, but also includes, first of all, gaining knowledge about themselves (the image of the "I"), and only then about the world of professional work.

One of the forms of the practical implementation of this idea is the author's of optional course "Fundamentals of self-identity", whose key concepts are the formation of self-concept, reflection, responsibility for their choices.

Key words: *The professionalization (Professionalism), phase of optation, adolescence, sensitive period, a source of personal development, learning about yourself (gaining knowledge about themselves), self-actualization, reflection, adolescent readiness for self-determination (readiness of adolescents to self-determination), personal plan.*